

Gustavsvik [Y 23]

Detta är en värdebeskrivning som ska förklara och förtydliga värdena inom riksintresset.

Id: Y 23
Namn: Gustavsvik
Kommun: Härnösand
Socken: Högsjö
Huvudsaklig karaktärstyp: Varvsmiljö
Andra karaktärstyper:

Riksintressebeskrivning beslutad av RAÄ 2018:

Motivering

En samlad *varvsmiljö* med en militärhistorisk bakgrund belägen vid Ångermanälvens utlopp. Örlogsdepå som anlades 1916-1922 och sedan dess har använts som varv för civil verksamhet. Miljön berättar om en tid då det ansågs finnas en risk för att en fientlig flotta skulle kunna stänga av hela Bottniska viken och använda denna som invasionsområde mot Sverige.

Uttryck för riksintresset

Torrdockan med den ursprungliga lyftkranen fortfarande belägen precis intill. Pumphuset och det höga transformatorhuset från 1916-1922 är centrala belägna och har höga arkitektoniska ambitioner. Byggnaderna manifesterar den moderna tekniska utvecklingen som elektrifieringen innebar. Radhuslängan för tjänstemän är en av landets första och ligger vid infarten till varvsområdet. Delar av järnvägsspåren visar hur varvet tidigare var sammankopplat med stambanan.

© Länsstyrelsen, Lantmäteriet, NVDB, ESRI Inc, RAÄ, SGU, Sjöfartsverket, SMHI, SVO, SCB, SJV, FM, Bergsstaten, SLU

Skala 1:8000

Utbredning och landskap: Området ligger vid Ångermanälvens strand, täcker varvet och är glest bebyggt med byggnader som uppförts i anslutning till varvsverksamheten under olika tider.

Utdrag från RAÄ ordlista med landskaps- och miljötyper:

Militära miljöer: Samlad benämning på regementsmiljöer, befästningsmiljöer, befästningssystem, militärläger mm inklusive karakteristisk bebyggelse i form av fortifikationer, kanslier, mässar, logement, transportutrustning (stallar, vagnslider, torrdockor, hangarer osv) sprängmedels- och vapendepoter, militärtekniska anläggningar, övningsfält och andra träningsmiljöer samt tillhörande samhällsbildning och kringaktiviteter knutna till en av centralmakten organiseras, ständigt aktionsberedd krigsmakt från 1500-talets mitt och framåt.

Riksintressets värden:

- En örlogsdepå som anlades 1916-22 och som sedan dess använts som varv för både militär och civil verksamhet.
- Torrdocka och byggnader från uppförandetiden.

Riksintresset Gustavsvik visar en miljö som berättar en unik historia om dess uppkomst och utveckling och är en miljö med lång kontinuitet av varvsverksamhet.

Ångermanälvens utlopp med de naturgeografiska förutsättningar som finns här med flera utlopp till öppet vatten, det omkringliggande kuperade och på så vis skyddande landskapet, de djupa vattennivåerna och de i jämförelse gynnsamma isförhållandena var tillsammans med närheten till Norra stambanan och tillgången till förnödenheter avgörande för valet av plats för anläggningens uppförande.

Örlogsdepån behövdes då man såg en risk i att en fientlig flotta skulle kunna stänga av hela Bottniska viken och på så sätt ohotat kunna använda Bottniska viken som invasionsområde från Finland, under tiden för anläggandet en del av Ryssland. Gustavsviks örlogsdepå anlades under åren 1916-1922 i flottans regi men det var redan i planeringsstadiet bestämt att området i fredstid skulle utarrenderas och nyttjas för civil varvsverksamhet vilket det också har gjorts sedan dess.

I Gustavsvik finns den troligen längst norrut belägna torrdockan i världen som är i bruk än idag. Från uppförandetiden finns också ett pumphus och ett transformatorhus uppförda i nationalromantisk stil varav pumphuset fortfarande är i bruk. Inom riksintresset finns också en av landets första radhuslängor som stod färdiga som tjänstemannabostäder 1918 .

Så här syns riksintressets värden i landskapet:

Det är, mycket på grund av miljöns karaktärstyp, en samlad miljö som är lätt avläsbar och på ett sätt enkel att förstå. Men för att verkligen förstå den riksintressanta berättelsen som området visar kan den fysiska miljön behöva kompletteras med den historiska bakgrunden som ledde fram till att anläggningen finns här idag.

Örlogsdepån med torrdocka och ursprunglig bebyggelse

Den stora torrdockan med den ursprungliga lyftkranen är det mest centrala värdet i den fysiska miljön. Dockan förlängdes med cirka 20 meter på 1960-talet och dockportarna byttes ut på 1990-talet, utöver de förändringarna är dockan intakt sedan den byggdes. De resterande delarna av järnvägsspåren som finns kvar inom området berättar om hur området tidigare var sammankopplat med Norra stambanan som går längs med bergskanten ovanför varvsområdet.

Det ursprungliga pumphuset som fortfarande är i bruk och det höga transformatorhuset visar genom dess utformning och placering vilken stark betydelse de hade för anläggningen. Typiskt för tiden då de uppfördes var att den här typen av byggnader formgavs med höga arkitektoniska ambitioner då byggnaderna i sig skulle manifesteras den då mycket moderna tekniska utveckling som elektrifieringen innebar.

Radhuslängan kan idag upplevas ha en märklig placering invid järnvägen och den hårt trafikerade vägen mellan Härnösand och Kramfors men förstås bättre i sitt sammanhang om man står nedanför den, vid infarten till varvsområdet. Den berättar om hur tjänstemännen levde nära in på varvet under

de tider verksamheten var som mest aktivt och är utöver det en byggnad som är unik i sitt uttryck.

En varvsmiljö för civil och militär verksamhet

Då Gustavsvik under hela sin historia har varit ett område med aktiv verksamhet så har miljön moderniserats under olika perioder. Den ursprungliga pålade kajen med träöverbyggnad är ersatt med en gjuten betongkaj och den nuvarande byggnaden med verkstad, svetshall och kontorslokaler är uppförd på 1970-talet under en tid då verksamheten krävde större utrymmen. Den ursprungliga verkstadsbyggnaden uppförd i trä som låg placerad utmed dockan brann ned på 1980-talet men spår från grundfundamentet finns fortfarande kvar och visar på dess storlek och utbredning.

Flaggstången som står på kajen framför pumphuset är en detalj som är ovanlig i civila varvsmiljöer men som är en typisk markör för att det ursprungligen har varit en militär anläggning.

Tillgänglighet till miljön

För att uppleva riksintresset kan man antingen stå i byn Gustavsvik som ligger på höjden ovanför riksvägen, där får man en överblick av området och kan sätta in det i dess omgivande landskap som varit förutsättningar för att området ligger där det ligger. För att få en närmre upplevelse av området kan man enkelt komma tillräckligt nära via den gamla vägen.